

М.Ю.Потапова,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики,
Національна академія статистики, обліку та аудиту

БАТЬКО УКРАЇНСЬКОЇ ЗЕМСЬКОЇ СТАТИСТИКИ О.О.РУСОВ: 100 РОКІВ З ДНЯ СМЕРТІ

Земська статистика, виникнувши в Росії у другій половині XIX ст., зробила значний внесок в теорію та практику організації і проведення статистичного спостереження, розроблення методів опрацювання статистичних матеріалів.

Батьком української земської статистики по праву вважається **Олександр Олександрович Русов** (1847 - 1915).

Він народився в сім'ї військового лікаря в Києві. У 1868 р. О.Русов закінчив історико-філологічний факультет Київського університету, після чого до початку 1874 р. працював учителем латинської, грецької та російської мов, займався етнографією, фольклористикою і видавничою діяльністю.

Свою діяльність у сфері статистики О.Русов розпочав як земський статистик статистичного відділення Чернігівської губернської земської управи, створеного у 1876 р. Діяльність відділення мала на меті спочатку розробку програм з метою обстеження різних галузей народного господарства Чернігівщини. У 1876 р. О.Русов разом з колегами зі статистичного відділення проводить на основі розроблених програм статистичне дослідження сіл і волостей Чернігівського повіту. В результаті з'явилася наукова робота “Праці статистичного відділу Чернігівської губернської земської управи”, яка стала широко відомою у статистичних колах.

Одним із перших О.Русов на основі опитування селян провів бюджетний аналіз трьох типів селянських господарств, розділяючи їх на “бідні”, “середні” і “багаті” за рівнем достатку [1, с.104].

Проте проведення статистичних робіт у губернії та публікація відповідних результатів викликали незадоволення серед заможних землевласників, зокрема у питаннях умов оренди, найму, оцінки земель, оподаткування тощо. Статистичне відділення закрили, а його працівників звинуватили у революційній діяльності, підбуренні селян проти поміщиків. З цього часу почалися переслідування О.Русова з боку влади. Статистика в ті часи вважалася антиурядовою, опозиційною і революційною наукою. О.Русова звільняли і забороняли працювати в статистиці у цій губернії.

1879 р. Ніжинська повітова земська управа Чернігівської губернії запросила вченого зробити статистико-економічний опис повіту. За свою працю “Ніжинський повіт. Статистико-економічний опис з проектами оцінки нерухомого майна повіту, таблицями і двома картами”, надруковану у Києві в 1880 р., О.Русов був нагороджений золотою медаллю Імператорського Російського географічного товариства.

Вчений стояв біля витоків формування земських досліджень у Херсонській губернії. До весни 1885 р. він займає посаду статистика, а потім виконує обов'язки секретаря Херсонської губернської земської управи та завідувача редакційними справами часопису “Сборник Херсонского земства”. Маючи багатий практичний досвід земських статистичних досліджень на Чернігівщині, О.Русов надав безцінні фахові поради статистикам Херсонщини. Вчений приділяв багато уваги розробленню програм земських статистичних досліджень. У своїх працях О.Русов розпочав застосування групувань земельних ділянок за типом і якістю ґрунтів. З плином часу цей спосіб групування ділянок почав широко використовуватися у більшості земських статистичних установ [2, с.330].

У 1899-1902 рр. О.Русов працював завідувачем статистичного бюро Полтавського губернського земства. Під його керівництвом протягом літа-осені 1900 р. 500 реєстраторів у короткий термін здійснили подвірний запис у всіх повітах і містах Полтавської губернії, окрім Полтави і Кременчука.

З 1908 р. і до самої смерті в 1915 р. О.Русов працював викладачем статистики Київського комерційного інституту (нині Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана). Він читав лекції і проводив практичні заняття з таких дисциплін як: теорія статистики, демографічна статистика, історія статистики, залізнична статистика, страхова статистика, статистика земського господарства, земська статистика.

За редакцією О.Русова студентами був виконаний переклад з французької мови на російську книги відомого бельгійського статистика А.Кетле “Соціальна фізика”, яка 1912 р. вийшла окремою книгою.

Праці О.Русова мали вагоме наукове значення, про що свідчать посилання на них учених-статистиків, також вони сприяли підвищенню рівня викладання статистичних навчальних дисциплін.

Література

1. Мекшун Л.М. Роль О.О.Русова у формуванні чернігівського типу земської статистики / Л.М.Мекшун // Статистика України. – 2008. - № 3. – С.103-107.
2. Чекотовський Е.В. Історія статистичної науки: підручник / Е.В.Чекотовський. – К.: Знання, 2015. – 574 с.